

PLATON

.....

KRİTON
YA DA
GÖREV ÜSTÜNE

11486731
SAMİ RIFAT

Can Yayınları

*Bu tanıtım kopyası
Can okurları için
özel olarak hazırlandı.*

Can Yayınları

Platon KRİTON ya da *Görev Üstüne*

Platon, (İÖ yaklaşık 428/427 - İÖ yaklaşık 348/347), öğretmeni Sokrates ve öğrencisi Aristoteles'le birlikte, Batı felsefesinin kurucularından sayılan üç büyük Eski Yunanlı filozoftan biridir. Eski Yunan felsefesinde Herakleitos'tan Pythagoras'a uzanan geleneğin mirasçısı olan Platon, Sokrates'le birlikte, felsefenin, bir yandan sağlam ve tutarlı düşünce çıkarımlarına, bir yandan da ince ve zengin bir dil kullanımına önem veren çizgisi üstünde yer almıştır. Hiçbir yazılı metin üretmemiş olan Sokrates'in uyguladığı 'diyalog' yöntemini bir yazı biçimine dönüştürerek öğretmenini bu metinlerin başkışisi olarak kullanmıştır. Platon'un etik ağırlıklı felsefi sistemi, hem Hıristiyan hem de İslam düşüncesini derinden etkilemiştir. İÖ 387'de Atina dışındaki bir zeytinlikte, bir anlamda bugünkü üniversitenin atası sayılan Akademia'yı kuran Platon, yaşamı boyunca burada ders vermiş, yöneticilik yapmıştır.

Samih Rifat, 1945'te İstanbul'da doğdu. Saint-Benoit Lisesi'ni ve İTÜ Mimarlık Fakültesi'ni bitirdi. Üniversite yıllarından başlayarak çeviriye yöneldi; ilk çevirilerini 1980'li yıllarda *Yazko Çeviri* dergisinde yayımladı. René Char, Jacques Prévert, André Verdet, Paul Valéry, Kavafis, Le Corbusier gibi ozan ve yazarlardan çeviriler yaptı. Yine üniversite yıllarında fotoğrafçılıkla ilgilendi. 80'li yıllardan başlayarak çeşitli dergilerde, yazdığı yazılara eşlik eden fotoğraflar yayımladı; belgesel filmler çekti. Bugün de çeviri, yazı ve fotoğraf çalışmalarını sürdürüyor.

CANCEP 16

Dizi Editörü: Celâl Üster
Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Dizgi: Serap Bertay
Düzeltili: Fulya Tükel
Montaj: Mine Sarıkaya
Kapak Uygulama: Serap Bertay

Kapak Baskı: Şefik Matbaası
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

Birinci Basım: Eylül 2005

ISBN 975-07-0575-0

© Bu çevirinin yayın hakları
Can Sanat Yayınları'ndadır. (2005)

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89
Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Platon
KRİTON
ya da
Görev Üstüne

Türkçesi
SAMİH RİFAT

CAN YAYINLARI

ZINDANDAN VE ÖLÜMDEN KAÇMAMAK İÇİN MANTIKLI BİR-İKİ NEDEN

Sokrates'in ünlü öğrencilerinden Ksenophon, *Sokrates'in Savunması* adlı metninde (o eşsiz 'savunma'nın, Platon'unkinden hem biraz farklı, hem de daha kısa bir aktarımıdır bu ve Ksenophon mahkemede bulunamadığı için yalnızca başkalarından dinlediklerini yazmıştır) dostlarının, ölüm cezasına çarptırılan Sokrates'i zindandan kaçırmak istediklerini ama onun bu isteği geri çevirdiğini söyler. Ksenophon'a bakılırsa Sokrates: "Attika dışında ölümün el atamadığı bir yer biliyor musunuz?" diye sormuştur alaycı bir tavırla dostlarına.

Bu geri çevirme, Atina halkı arasında çeşitli dedikodulara yol açmış olmalıdır. Neden kaçmamıştır Sokrates? Ksenophon'un ileri sürdüğü gibi, yaşamdan yorgun düşmüş, yaşlılığın getireceği düşkünlüklerden korkmakta mıdır? Bu olağanüstü tutumun nedeni aşırı bir kibir midir? Sokrates, ölümden korkmadığını göstererek insanlara son bir ders mi vermek istemektedir? "Gerçek Sokrates'i tanıtmak için Savunma'yı kaleme alan Platon, ustasının soylu imgesinin böyle eğilip bükül-

mesine katlanamazdı,” diyor ünlü Platon çevirmenlerinden Emile Chambry, *Kriton* çevirisinin önsözünde.¹ “Bu yüzden Kriton’u yazarak, Sokrates’in kaçmak istememesinin gerçek nedenlerini kamuya açıklamak istedi. Sokrates zindandan kaçmak istemediyse, tüm yaşamı boyunca savunduğu ilkelere bağlı kalmak içindi bu.”

Chambry’nin değerlendirmesi ne kadar doğru bilmiyorum. İki bin dört yüz yıllık bu öyküde gerçek nerede başlayıp nerede bitiyor, bugün bunu kestirmek de kolay değil. Ancak *Kriton*’un, ‘usta’nın ölümünden beş-altı yıl sonra, olayın birçok tanığı henüz sağken yazıldığı göz önüne alınırsa (aynı şeyler *Savunma* için de geçerlidir) büyük ölçüde gerçeğe yakın olduğu ve Sokrates’in hâlâ etkisinde olduğu bir dönemde kaleme aldığı bu diyalogla Platon’un, ustasının gerçek düşüncelerini yansıttığı söylenebilir. Böyle bakıldığında *Kriton*, ikinci bir savunma gibi çıkar karşımıza: Usta’nın ve ilk bakışta akılsızca görünen son eyleminin savunusu gibi.

“Atinalı Kriton, Sokrates’e en bağlı olanlardan biriydi,” diyor Diogenes Laertios, ilkçağ felsefesi konusunda en önemli kaynaklardan biri sayılan *Ünlü Filozofların Yaşamları, Öğretileri ve Özdeyiş-*

¹ Elinizdeki çeviri için öncelikle Chambry’nin Fransızca çevirisi temel alınmış, bunun yanı sıra V. Cousin ve L. Brisson çevirilerinden yararlanılmış, ayrıca Zafer Taşlıkılıçlı’nın 1942 yılında Maarif Vekâleti Klasikleri arasında yayınlanan, çok değerli, ama dili epeyce eskimiş Türkçe *Kriton*’u, sıkça başvuru bir kaynak olmuştur.

leri adlı yapıtında. Bu yapıtın Sokrates'le ilgili bölümünü, meraklı okurlar için metnin sonuna ekliyoruz (Bkz. s. 49). Kitapta Kriton'a, Sokrates'in öğrencileri arasında küçük bir bölüm ayrılmış: *"Ona öylesine özenle hizmet ederdi ki, tek eksikliğini bırakmazdı. Oğulları da Sokrates'in dinleyicisi oldular: Kritoboulos, Hermogenes, Epigenes, Ktesippos. Kriton, on yedi diyalog yazmış ve bunları bir kitapta toplamıştı..."* Kitabı Fransızca'ya çeviren Robert Guenaille'in Kriton'la ilgili yargısıysa epeyce kısa ve acımasız: *"Sokrates'in öğrencisidir; herhangi bir özgünlük katmadan onu yineler."*

İşte bu Kriton'dur, Platon'un küçük savunmasına oyuncu seçtiği kişi. Anlaşılan Sokrates'le aynı yaşlardadır, çok zengin ve yürekli bir adamdır; Sokrates'in *Savunma*'nın ikinci bölümünde kendine biçtiği otuz gümüş *mna*'lık² cezayı ödemeyi üstlenen dört kişiden biridir. Üstelik yalnızca kendi adına değil, Sokrates'in tüm dostları adına konuşmaktadır ve Platon, büyük olasılıkla bir drama yalınlığı yakalamak için, birkaç kişi yerine bir kişinin girişimini yeğlemiştir bu diyalogda. Gelgelelim, her ne kadar iki kişi arasında geçiyormuş gibi görünse de, aslında çok önemli birileri daha karışır işe: Yasalar ve Devlet. Diyalogun sonlarına doğru bir an gelir, sözü şöyle sürdürür Sokrates: *"Diyelim ki, tam kaçacağımız sırada Yasalar ve Devlet karışımıza dikilseler ve bize şunları sorsalar..."* Platon, bu yeni oyuncularını çok inandırıcı bir kişileştir-

² Bir gümüş *mna* (Yunanca), yüz drahmi değerindeydi.

meyle tartışmaya katar; sanki Sokrates'in ağzından değil, doğrudan kendileri konuşur gibidirler ve bu noktadan başlayarak diyalogun akışını ele geçirir, sonuna dek götürürler. Sokrates'i, dolayısıyla da Kriton'u inandırırılar: Kaçmak, yurttaşlık görevlerine ters, onursuzca ve akılsızca bir davranış olacaktır. Bu son bölüm, diyalogun belki de en ustaca kotarılmış bölümüdür; asıl düşünce burada geliştirilecek, diyalogun ana izleği burada biçimlenecektir.

Platon diyaloglarının özgün biçimlerinde bir başlıkları var mıydı, bilmiyoruz; ancak günümüze, ne zaman kondukları iyi bilinmeyen bir başlık ve iki altbaşlıkla ulaştığımız bu diyaloglar.³ Birkaç yapıt dışında, genellikle diyaloglarda Sokrates'in söylediği ya da sorguladığı kişinin adı, başlığı oluşturuyor; altbaşlıklardan birincisi, diyalogun konusunu, ikincisi de türünü ya da tarzını belirtiyor. Filolog-

³ Platon'un (İ.Ö. 429-347) elimizdeki en eski elyazmaları, İ.S. IX yüzyıldan kalmadır. Biri Paris Ulusal Kitaplığı'nda, biri de Oxford Bodleian Kitaplığı'nda bulunan bu iki yazma, yaklaşık on iki yüzyıl süren ve parçaları günümüze ulaşmamış bir kopyalama zincirinin son halkalarıdır. Bu iki yazmanın ve daha geç kopyaların türediği ilkörneğin, bir VI. yüzyıl yazması olduğu, onun da Roma'da, Cicero'nun (İ.Ö. 106-43) çağdaşı ve dostu T. Pomponius Atticus tarafından 'yayınlanan' bir kopyaya dayandığı sanılmaktadır. Bilginler, bu Roma kopyasının, İskenderiye'de, ünlü bilgin Byzantionlu Aristophanes (İ.Ö. 275-180) tarafından elden geçirilmiş daha eski bir kopyadan kaynaklandığını, onun da, Platon'un ölümünden yaklaşık otuz yıl sonra, Ksenokrates'in yönetimindeki Akademia'da yayınlanan bir yazmaya dayandığını söylüyorlar. Bu uzun serüven, metinlerin özgün biçimi konusunda ortada birtakım belirsizlikler bulunmasının çok doğal olduğunu gösteriyor.

lar, diyalogların Yunanca basımlarında bu altbaşlıkları kulanmama eğilimindeler sanırım. Örneğin Platon'un tüm yapıtlarının son ve kesin toplu 'edisyonu'nu yapan John Burnett'in 1903 tarihli Yunanca *Kriton*'una bakıyorum: Diyalogun başında, tek satırda tek bir başlık var: *Platonos Kriton* (Platon'un Kriton'u). Yazarın ve yapıtın adlarını, bir tamlama biçiminde başlığa yazma alışkanlığı, başka eskiçağ yapıtlarında da karşımıza çıkan, büyük olasılıkla çok eski bir alışkanlık: Yine elimdeki kimi kitaplara bakıyorum: Dindorf basımı, 1875 tarihli Yunanca *İliada*'nın başlığı, *Homerou İlias* (Homeros'un İlias'ı); Vollebregt'in 1947 tarihli *Anabasis*'i, *Ksenophontos Kyrou Anabasis* başlığını taşıyor (sözcüğü sözcüğüne *Ksenophon'un Kyros'un Anabasis*'i; Türkçe'de belki *Ksenophon'a Göre Kyros'un Anabasis*'i denebilir). Ne var ki, yeniçağdan başlayarak yapıtlar yeni Avrupa dillerine aktarılırken artık bu alışkanlığa uyulmuyor ve eskiçağın yapıtları da 'modern' yapıtlar gibi başlıklandırılıyor; yazarın adı başlıktan koparılıp üste çıkartılıyor, onun altına başlık, sonra da altbaşlıklar sıralanıyor. Ve örneğin Chambry'nin Fransızca çevirisinde, başta belirttiğimiz gibi, yazar adının altında bir başlık, iki de alt başlık var: *Criton* ve *Du Devoir; genre éthique* (Görev Üstüne; Etik Tür). Başka bir çeviride Victor Cousin, görev sözcüğünü daha da açmış, *Yurttaşın Görevi* demiş.

Görev!.. Yurttaşın görevi!.. Düşünüyorum da, bugünün insanı için nasıl da içi boşalmış kavramlar bunlar! En azından yakın çevremi, kentimi, ül-

Can Yayınları

*Bu tanıtım kopyası
Can okurları için
özel olarak hazırlandı.*

Can Yayınları

PLATON

KRİTON
YA DA
GÖREV ÜSTÜNE

Öğretmeni Sokrates ve öğrencisi Aristotelesle birlikte İlahîlerin kurucularından sayılan Eski Yunanlı filozof Platon, hem Hıristiyan hem İslâm düşüncesini deninden etkilemiştir. *Kriton ya da Görev Üstüne*, Platon'un Sokrates tarafından sözlü olarak uygulanan diyalog yöntemi bir yazı biçiminde döndürüldüğü metinlerin en önemlilerindedir. Diyaloglar da bu yazı türünün en yüksek örneklerini vermiş olan Platon, yüzyılların görevleri temsil eden, 2920 yıl öncesiinden çağımıza, gönüllü olarak

ISBN 978-9953-0-7355-4

www.canyayinlari.com